

KOHTUOTSUS

EESTI VABARIIGI NIMEL

Kohus	Tallinna Ringkonnakohus
Kohtukoosseis	Villem Lapimaa, Janar Jäätma ja Kaire Pikamäe
Otsuse tegemise aeg ja koht	31.01.2024, Tallinn
Haldusasja number	3-22-1577
Haldusasi	Põhja-Sakala valla kaebus Riigi Tugiteenuste Keskuse finantskorrektsiooni otsuse tühistamiseks ning kahju hüvitamiseks
Menetlusosalised	Kaebaja Põhja-Sakala vald, esindaja v.adv Piret Kergandberg Vastustaja Riigi Tugiteenuste Keskus, esindaja Kari Treial
Vaidlustatud kohtulahend	Tallinna Halduskohtu 19.06.2023 otsus
Menetluse alus ringkonnakohtus	Põhja-Sakala valla apellatsioonkaebus
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

- 1. Rahuldada Põhja-Sakala valla apellatsioonkaebus.**
- 2. Tühistada Tallinna Halduskohtu 19.06.2023 otsus osas, millega Põhja-Sakala valla kaebus jäeti osaliselt rahuldamata (v.a kahjunõue 85,05 eurot puudutavas osas) ja sellega seotud menetluskulud kaebaja kanda.**
- 3. Teha tühistatud osas uus otsus, millega rahuldada Põhja-Sakala valla kaebus täies ulatuses, v.a kahjunõue 85,05 eurot puudutavas osas.**
- 4. Tühistada Riigi Tugiteenuste Keskuse 13.04.2022 otsus nr 11.4-5/0373 ja 22.06.2022 vaideotsus nr 11.4-5/0591.**
- 5. Mõista lisaks Tallinna Halduskohtu 19.06.2023 otsusega väljamõistetud 1417,50 eurole Riigi Tugiteenuste Keskuselt Põhja-Sakala valla kasuks kahju hüvitisena välja veel 1417,50 eurot. Kokku on kahjuhüvitis 2835 eurot.**
- 6. Mõista lisaks Tallinna Halduskohtu 19.06.2023 otsusega väljamõistetud 2325 eurole Riigi Tugiteenuste Keskuselt Põhja-Sakala valla kasuks välja veel 4719,15 eurot esimese ja teise astme kohtu menetluskulu katteks. Kokku on menetluskulu hüvitis kahe astme peale kokku 7044,15 eurot.**

Selgitus

Otsuse peale võib Riigikohtule esitada kassatsioonkaebuse 30 päeva jooksul otsuse avalikult teatavastegemisest arvates, s.o hiljemalt 01.03.2024.

Vastuseks kassatsioonkaebusele võib teine menetlusosaline esitada vastukassatsioonkaebuse 14 päeva jooksul kassatsioonkaebuse vastukassatsioonkaebuse esitajale kättetoimetamisest arvates või ülejäänud kassatsioonitähtaja jooksul, kui see on pikem kui 14 päeva (HKMS § 215 lg 3).

Kui menetlusosaline soovib kassatsioonkaebuse esitamiseks saada menetlusabi, tuleb tal selleks esitada Riigikohtule taotlus. Menetlusabi taotluse esitamine ei peata menetlustähtaja kulgemist (HKMS § 116 lg 5) ning kassatsioonitähtaja järgimiseks peab menetlusabi taotleja tegema tähtaja kestel ka menetlustoimingu, mille tegemiseks ta menetlusabi taotleb, eelkõige esitama kassatsioonkaebuse (HKMS § 116 lg 6).

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Põhja-Sakala vald (toetuse saaja, hankija) korraldas hankemenetlusena riigihanke nr 204162. Esitati 9 pakkumust, millest toetuse saaja tunnistas vastavaks kõik pakkumused ja edukaks Haart Ehitus OÜ pakkumuse. Riigihanke tulemusel sõlmis hankija 10.06.2019 Haart Ehitus OÜ-ga ehituse töövõtulepingu maksumusega 2 525 654,21 eurot.

2. Riigi Tugiteenuste Keskus (RTK) tegi **13.04.2022 otsuse nr 11.4-5/0373**, millega luges projekti „Võhma linna koolivõrgu korrastamine (lammutamine, renoveerimine ja sisustamine)“ raames mitteabikõlblikuks kuluks 266 342,88 eurot, millest Euroopa Regionaalarengu Fondi toetus moodustab 226 391,44 eurot ja omafinantseering 39 951,44 eurot (p 1), vähendas projektis riigihankega nr 204162 seotud abikõlblikke kulusid 10% võrra (p 2), nõudis toetuse saajalt tagasi projekti raames välja makstud toetuse 197 222,70 eurot (p 3), tasaarveldas otsuse resolutsiooni p-s 3 märgitud tagasinõutava toetuse rakendusüksuses menetluses olevate kuludokumentide alusel väljamakstava toetusega (p 4), vähendas projekti eelarvet tegevuses nr 2 „Projekteerimine, ehitamine, lammutamine, haljastamine“ otsuse resolutsiooni p-s 1 märgitud summade ulatuses (p 5), muutis 10.10.2017 taotluse rahuldamise otsuse nr 3-3.1/300 punkte projekti abikõlblike kulude summa osas (p 6).

Esimene rikkumine (rikkumine nr 1) oli seotud sellega, et edukas pakkuja ei esitanud hankijale garantiiaegset tagatist õigel ajal, hilinedes selle esitamisega 261 päeva. Hankija muutis seega hankelepingu tingimusi pakkuja jaoks soodsamaks võrreldes sellega, mis hankes oli välja kuulutatud. Tegemist on hankelepingu tingimuste olulise muutmisega riigihangete seaduse (RHS) § 123 lg 2 p 1 ja 2 järgi. Eeltoodud rikkumise osas esinevad Vabariigi Valitsuse 01.09.2014 määruse nr 143 „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetusest hüvitatavate kulude abikõlblikuks lugemise, toetuse maksmise ning finantskorrektsioonide tegemise tingimused ja kord“ (*ühendmäärus*) §-s 22⁸ toodud asjaolud. Proportsionaalne on 10% finantskorrektsiooni määr. Täitmisjärgne garantiid on hankelepingu kõrvalkohustus, mis eelduslikult mõjutab pakkuja ringi vähem kui põhikohustuste rikkumine. Teisalt ei anna eeltoodud põhjendused alust rakendada madalamat kui 10% finantskorrektsiooni määra. Hankelepingust huvitatud isik võis loobuda hankes osalemisest garantiid esitamise ajale ja perioodile seatud tingimuste tõttu. Seega esineb põhjendatud oht, et hankelepingu õigusvastane muutmine tõi kaasa rahalise mõju.

Teine rikkumine (rikkumine nr 2) on seotud sellega, et hankija on jätnud kontrollimata hankelepingu täitmise käigus lisandunud alltöövõtjate suhtes RHS § 95 lg 1 kõrvaldamise alused. Edukas pakkuja kasutas alltöövõtjatena isikuid, kellel esines maksuvõlg. Hankija rikkus

RHS § 122 lg-test 5 ja 7 tulenevaid kohustusi. Alltöövõtjatel Väljataguse Veod OÜ, Trautman Grupp OÜ, FMB Inest Grupp OÜ oli maksuvõlg nii lepingulise suhte alguses kui ka selle lõpetamisel. Samuti on allhankijana kasutatud osaühingut MRF Vool, kellel lepingulise suhte alguses seisuga 24.03.2020 maksuvõlga ei esinenud, kuid *ca* kaks kuud hiljem oli juba maksuvõlg 1458,88 eurot. Hankija ei oleks tohtinud lubada nende alltöövõtjate kasutamist lepingu täitmisel ja ta oleks pidanud nõudma alltöövõtjate asendamist (RHS § 122 lg 7). Jättes eelloetletud töövõtjad asendamata, mõjutas see ausat konkurentsi turul, kuna töövõtja sai eelise kasutades alltöövõtjat, kes tegelikult ei tohiks maksude tasumata jätmise tõttu RHS-i kohaselt alltöövõttu pakkuda. Isegi kui hankija eksimus pole olnud tahtlik, ei muuda see olematuks RHS § 3 p-des 1 ja 2 sätestatud põhimõtete rikkumist, niisamuti maksuvõlga alltöövõtja aktsepteerimise fakti. Ei ole teada, milliseks oleks võinud kujuneda pakkujate ring ja hanke tulemus, kui hankest huvitatud isikud oleksid teadnud, et hankija aktsepteerib hankelepingu täitmisel maksuvõlga alltöövõtjaid. Selle rikkumise osas esinevad samuti Vabariigi Valitsuse 01.09.2014 määruse nr 143 „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetusest hüvitatavate kulude abikõlblikuks lugemise, toetuse maksmise ning finantskorrektsioonide tegemise tingimused ja kord“ (edaspidi ühendmäärus) §-s 22⁸ toodud asjaolud. Põhjendatud on rakendada 10% finantskorrektsiooni määra. Toetuse saaja selgitustest nähtub, et hankemenetlus jäi keerulisse ajaperioodi, kui riigihangete registris tehti märkimisväärseid uuendusi ja Maksu- ja Tolliametiga (MTA) peetud suhtluses olid ebakõlad. Sellest võib järeldada, et toetuse saaja ei jätnud RHS-i nõudeid järgimata pahatahtlikult. Samuti ei ületanud riigihanke nr 204162 maksumus rahvusvahelist piirmäära. Teisalt ei anna need põhjendused alust rakendada madalamat kui 10% finantskorrektsiooni määra. Tegemist on hanke tulemusi eelduslikult mõjutanud rikkumisega. Kokku on esitatud maksuvõlgades alltöövõtjate osa hankelepingu mahust 196 234,32 eurot (käibemaksuta), mis teeb *ca* 7,8 % hankelepingu maksumusest.

Kuna riigihankes nr 204162 on tuvastatud kaks rikkumist, millest mõlema osas peab RTK põhjendatuks kohaldada 10% finantskorrektsiooni määra, siis rakendatakse tervikuna finantskorrektsiooni määra 10% ulatuses (ühendmääruse § 21 lg 3).

3. Kaebaja esitas vaide, mille Riigi Tugiteenuste Keskus jättis 22.06.2022 vaideotsusega nr 11.4-5/0591 rahuldamata.

Garantiiperioodi puudutavas osas on vaie põhjendamatu.

Kuigi hankija on rikkunud kohustust kontrollida pärast hankelepingu sõlmimist lisandunud alltöövõtjate suhtes RHS § 95 lg-s 1 nimetatud kõrvaldamise aluseid, siis tulnuks hankelepingu p 9.3.11 ja RHS § 122 lg 7 alusel nõuda vaid Väljataguse Veod OÜ ja FMB Invest OÜ asendamist, kuivõrd nimetatud ettevõtetel esines maksuvõlg ajal, mil vaide esitaja pidi kõrvaldamisaluste puudumist kontrollima, s.o alltöövõtja hankelepingusse kaasamise seisuga. Vaide esitaja ei pidanud kontrollima alltöövõtjate suhtes kõrvaldamise aluseid hankelepingu täitmise kestel, samuti ei näe RHS § 122 lg 5 ette kohustust kontrollida alltöövõtjat uuesti, kui alltöövõtja täidab hankelepingus erinevaid tööloike, mistõttu teda hankelepingusse erinevatel aegadel uuesti kaasatakse. See eksimus ei mõjuta aga vaidlustatud otsust sisuliselt.

4. Põhja-Sakala vald esitas Tallinna Halduskohtule **kaebuse** RTK 13.04.2022 otsuse ja 22.06.2022 vaideotsuse tühistamiseks ning 2920,05 euro suuruse kahju hüvitamiseks.

RTK otsused on garantiiperioodi puudutava rikkumise osas õigusvastased.

Tulenevalt RHS § 122 lg 7 sõnastusest on alltöövõtjate kontrollimine oluline nende lepingu täitmisesse kaasamise seisuga, mitte nende kaasamise viimase päeva seisuga. Sellisel juhul puuduks mis tahes mõte alltöövõtja asendamise nõudmisel. Seega oli RTK hinnang Trautman Grupp OÜ ja MRF Vool osas ekslik. Eeltooduga on RTK vaideotsuses ka nõustunud. Küll aga

ei mõjutanud RTK hinnangul see viga vaidlustatud otsust sisuliselt. Kaebaja leiab, et see viga mõjutas finantskorrektsiooni suurust. Finantskorrektsioon alltöövõtjate kontrollimata jätmise eest ei ole proportsionaalne. RTK ei ole arvestanud kõigi asjas tähtsust omavate asjaoludega. Hankes oli konkurents piisavalt tagatud. Hankelepingu alusel tööde teostamise ajal ei olnud kaebajale teadaolevalt alltöövõtjatega probleeme. Projekti eesmärk sai saavutatud. Samuti ei ole RTK arvestanud sellega, et tegemist oli ühiskondlikult olulise objektiga, mille sihipäraseks kasutusele võtmiseks oli oluline, et tööde teostamisse ei tekiks viivitusi. Alltöövõtjate asendamine oleks võinud viia olukorrani, kus koolihoone ei valmi õppeaasta alguseks. Kaebajal oleks tulnud teha täiendavaid kulutusi alternatiivsete lahenduste leidmiseks. Seejuures arvestas kaebaja sellega, et hankelepingu täitmise periood kattub osaliselt Eestis väljakuulutatud eriolukorraga, mis võis mõjutada alltöövõtjate maksuvõlgnevusi. RTK ei ole kaebaja väidetele sisuliselt vastanud.

Kaebaja kandis vaidemenetluses õigusabikuluid 2920,05 eurot. Struktuuritoetuste vaidlustes on kohustuslik läbida kohtueelse menetluse raames vaidemenetlus. Seega ei olnud kaebajal valikut pöörduda õiguste rikkumise korral otse kohtusse. Kahju tekkimist 2920,05 euro ulatuses (käibemaksuta) tõendab kaebajale osutatud õigusteenuse eest esitatud arve nr 2222217.

5. Tallinna Halduskohus jättis **19.06.2023 otsusega** kaebuse rahuldamata tühistamisnõudeid puudutavas osas. Kohus rahaldas kahju hüvitamise nõude osaliselt ning mõistis RTK-lt kaebaja kasuks välja kahjuhüvitise 1417,50 eurot. Ülejäänud osas jättis kohus kahju hüvitamise nõude rahuldamata. Kohus mõistis RTK-lt kaebaja kasuks välja menetluskulud 2325 eurot.

RTK on alusetult heitnud kaebajale ette lubamatut hankelepingu muutmist seoses garantiiaegse tagatise esitamisega (st RHS-i rikkumist). RTK-l tulnuks tõlgendada mitmeti mõistetavaid hankelepingu tingimusi kaebajale kui hankijale soodsamalt ehk viisil, kuidas hankija ise vaidlusaluseid hankelepingu tingimusi mõistis. Selline hankelepingu tingimuste tõlgendamine on praegusel juhul ka hankija jaoks (majanduslikult) kasulik, sest garantiiperioodi kestvus langeb hilisemasse perioodi. Ei ole alust väita, et tellija ja töövõtja vahel oli kokkulepe muuta hankelepingut. Asjas ei saa teha järeldust, et hankija jättis tagatise õigeaegse esitamata jätmise kontrollimata ja töövõtjalt välja nõudmata. Kuna töövõtja kõrvaldas lõpuks kohustuse rikkumise (ehk esitas nõutavas suurusel tagatise), siis ei olnud kaebajal vajadust enam muid võimalikke õiguskaitsevahendeid kasutada. Kaebajal on võimalik tagatist hoida kuni lepingus kokkulepitud 3-aastase perioodi täitumiseni.

Vaidlust ei ole selles, et kaebaja jättis hankelepingu täitmisel oma RHS § 122 lg-t 5 tuleneva kontrollkohustuse täitmata ning sellest tingituna ei andnud kaebaja pakkujale RHS § 95 lg-s 6 sätestatud tähtaega maksuvõla tasumiseks või ajatamiseks ega nõudnud pakkujalt RHS § 122 lg 7 ja hankelepingu p 9.3.11 alusel maksuvõlaga alltöövõtjate asendamist. Seega on hankija oma tegevusega rikkunud RHS-i § 122 lg-d 5 ja 7 ning hankelepingu p-i 9.3.11. Saab eeldada, et (pea)töövõtja sai praegusel juhul eelise kasutades alltöövõtjaid, kes tegelikkuses ei oleks RHS-i ja hankelepingu kohaselt tohtinud maksude tasumata jätmise tõttu alltöövõttu pakkuda. Seega ei saa välistada, et rikkumisel oli ka finantsmõju liidu eelarvele.

Ühendmääruse §-s 22⁸ sätestatud rikkumise korral võib finantskorrektsiooni määr olla 2, 5, 10 või 25% ja formaalse rikkumise korral ei tuleks finantskorrektsiooni üldse kohaldada. RTK on kaebaja rikkumise olulist ja raskust hinnates pidanud proportsionaalseks kohaldada 10% finantskorrektsiooni määra. Kohus saab vaid kontrollida, kas vastustaja on erinevate määrade kohaldamist kaalunud ja valitud määra kohaselt põhjendanud. Kohtule ei nähtu, et RTK oleks teinud finantskorrektsiooni määra valikul ilmselgeid kaalumisvigu. Vastustaja on põhjendanud, milliste asjaoludega on arvestatud finantskorrektsiooni määra vähendamisel ja mis põhjustel ei ole kaebaja suhtes õigustatud kohaldada veelgi madalamat ehk 2% või 5% määra. Vastustaja

leidis, et kuigi ühendmääruse seletuskirjas on selgitatud, et RHS §-s 3 nimetatud üldpõhimõtete olulise riive korral tuleb eelduslikult rakendada 25% finantskorrektsiooni määra, siis praegusel juhul ei ole põhjendatud rangeimat 25% määra kohaldada, sest kõnesolev hankemenetlus jäi keerulisse ajaperioodi, kus riigihangete registris tehti märkimisväärseid uuendusi, MTA-ga peetud kommunikatsioonid tekkisid kaebajal ebakõlad ning riigihange nr 204162 eeldatav ega tegelik maksumus ei ületanud rahvusvahelist piirmäära. Teisalt leidis RTK, et madalamat kui 10% määra ei ole alust kohaldada, sest tegemist on hanke tulemusi eelduslikult mõjutanud rikkumisega. Kui hankija oleks korrektselt järginud RHS § 95 lg 1 p-i 4 ning hankemenetlusest kõrvaldanud maksuvõlaga alltöövõtjad, siis oleks alltöövõtjateks tõenäoliselt osutunud hoopis teised ettevõtted, kellel maksuvõlg puudus. Eelnevast tulenevalt ei nõustu kohus kaebajaga, et 10% finantskorrektsiooni määr on ebaproportsionaalne. Sealjuures asjaolu, et kaebajale heideti algselt ette nelja alltöövõtja kontrollimata ja asendamise nõudmata jätmist ning hiljem vaidemenetluses üksnes kahe alltöövõtja, ei ole määrav, sest (kontrollikohustuse) rikkumise olemust see ei muuda. Samuti ei heida RTK praegusel juhul kaebajale ette konkreetse kahju tekitamist, millisel juhul võiks rikkumise ulatuse hindamisel omada tähtsust ka maksuvõlaga alltöövõtjate arv. Ka muud kaebaja väited (tegemist on ühiskondlikult olulise hoonega, piisav konkurents oli tagatud ja projekti eesmärk sai saavutatud) ei anna alust järelduseks, et vastustaja määratud finantskorrektsiooni määr 10% on ilmselgelt ebaproportsionaalne.

Finantskorrektsiooni otsus ja vaideotsus on seega materiaalselt õigusvastased osas, milles RTK heitis ette hankelepingu lubamatut muutmist seoses garantiiagse tagatise esitamisega. See aga ei too kaasa finantskorrektsiooni tühistamist, sest isegi kui jätta sellest välja kõnesolev punkt, siis tuleks vaatamata sellele kohaldada finantskorrektsiooni 10% määras. Seda põhjusel, et vastustaja on õigesti heitnud kaebajale ette teist rikkumist, s.o alltöövõtjate kontrollikohustuse rikkumist ning määranud selle rikkumise eest õiguspäraselt ka finantskorrektsiooni määra 10%. Ühendmääruse § 21 lg 3 sätestab, et kui ühes hankes tuvastatakse enam kui üks rikkumine, mille mõju ei ole võimalik hinnata või selle hindamine on ebamõistlikult aja- või ressursimahukas, siis sama hanke erinevate rikkumiste korral rakendatakse suurimat finantskorrektsiooni määra. Kuna RTK määras kaebajale tervikuna 10% finantskorrektsiooni määra, siis finantskorrektsiooni resolutsioon praegusel juhul ei muutu.

Kahjunõue on osaliselt põhjendatud. Kohtupraktika kohaselt saab kohustuslikus kohtueelses menetluses kantud õigusabikulud välja mõista riigivastutuse seaduse (RVastS) § 7 lg 1 alusel. Kohus tuvastas eelnevalt, et vaidlustatud otsused on osaliselt õigusvastased, s.o esimese rikkumise osas. Kahju tekkimine vaidemenetluses kantud õigusabikulude näol on tõendatud Advokaadibüroo WALLESS OÜ 14.06.2022 arvega nr 2222217 summas 2920,05 eurot. Kaebaja 30.05.2023 esitatud maksekorraldus tõendab 14.06.2022 arve eest tasumist. Seega on kahju tekkimine tõendatud. Kaebaja kahju ja vastustaja õigusvastase tegevuse vahel esineb põhjuslik seos. Kui vastustaja poleks andnud vaidlustatud 13.04.2022 finantskorrektsiooni otsust, siis ei oleks kaebaja pidanud seda vaidlustama ja õigusabikulusid kandma. Arvestades käesoleva vaidluse sisu, peab kohus välise õigusabi kasutamist põhjendatuks. Kahjuhüvitist tuleb vähendada advokaadibüroole tasutud büroo üldkulude (85,05 euro) võrra, sest kohtul puudub võimalus hinnata nende vajalikkust ja põhjendatust seoses konkreetse kohtuasjaga ning mõistlik on eeldada, et bürookulud sisalduvad advokaadi teenuse hinnas. Lisaks tuleb kahju hüvitist vähendada põhjusel, et vaidlustatud otsused olid õigusvastased üksnes osaliselt (s.o pooles ulatuses). Seega on põhjendatud välja mõista kahjuhüvitis 1417,50 eurot (s.o 2920,05 – 85,05 ÷ 2). Õigusabiteenuse eest tasutud tunnihinda ega töötundide arvu kohus ülepaisutatuks ei pea.

MENETLUSOSALISTE SEISUKOHAD APELLATSIOONIMENETLUSES

6. Põhja-Sakala vald palub **apellatsioonkaebuses** tühistada halduskohtu otsus osas, millega kaebus jäeti rahuldamata, ja teha uus otsus, millega kaebus rahuldada täies ulatuses.

Finantskorrektsioon peab olema proportsionaalne rikkumise raskuse ja ulatusega ja seda ka siis, kui praktika ühtlustamiseks ja õiguskindluse tagamiseks eksisteerib mingi hindamisskaala või -maatriks, nagu Euroopa Komisjoni juhised. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1303/2013 art 143 lg 2 kolmas lause sätestab, et liikmesriigid võtavad arvesse eeskirjade eiramise olemust ja keerukust ning fondidele tekitatud rahalist kahju ja kohaldavad proportsionaalseid korrektsioone. Euroopa Kohus on leidnud, et finantskorrektsiooni summa kindlaksmääramisel tuleb arvesse võtta kõiki näitajaid, mis võivad õigustada suurema või hoopis väiksema korrektsiooni rakendamist. Finantskorrektsioonid ei tohiks ulatuda kaugemale sellest, mida on tegelikult vaja, arvestades eeskirjade eiramise olemust ja raskust. Samad põhimõtted kehtivad Eesti õiguses.

RTK on lähtunud ühendmääruse vales redaktsioonist. Riigikohtu 28.06.2023 otsuse asjas nr 5-23-2 p 62 kohaselt tuleb kohalduv õigus tuvastada lähtuvalt toetustaotluse rahuldamise ajast, sest just toetustaotluse rahuldamine annab toetuse saajale ühelt poolt õiguse toetust saada ja teisalt paneb talle toetuse kasutamise seotud kohustused, mis hõlmavad riigihankereeglite järgimata jätmisega kaasnevat finantskorrektsiooni. Riigikohus tunnistas sama otsusega ühendmääruse § 25 lõige 5 põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks osas, millega nähakse ette, et § 22³ kohaldub toetustaotluste puhul, mis rahuldati enne 09.10.2020. Siinses asjas rahuldati kaebaja toetustaotlus 10.09.2017, s.t lähtuda oleks tulnud ühendmääruse 07.05.2017 kuni 20.09.2018 kehtinud redaktsioonist. Ühendmääruse v.r § 22 lg 14 kohaselt vähendatakse hankelepingule eraldatavat toetust kuni 10%, kui hankemenetluse korraldamisel ilmneb riigihangete seaduses sätestatud nõuete rikkumine, mida ei ole lõigetes 2–11 ja 13 nimetatud, või kui tegemist on riigihangete korraldamisega, kus hankelepingu maksumus jääb alla riigihangete piirmäära, või kui on tegemist sotsiaal- või eriteenuste tellimisega või ideekonkursi korraldamisega. Sõltuvalt rikkumise raskusest võib kohaldada 25% finantskorrektsiooni määra. RTK kohaldatud ühendmääruse § 22⁸ kohaselt tuleb rikkumistele kohaldada korrektsiooni määra sõltuvalt selle rikkumise raskusest ja ulatusest rikkumisega seotud hankelepingu osale. Ühendmääruse § 21 lg 1 kohaselt on võimalikud määrad 2, 5, 10 või 25%. Erisus omab siinsel juhul tähtsust, kuivõrd ühendmääruse v.r § 22 lg 14 annab RTK-le ulatuslikuma diskretsiooni. Vastustaja ei pea valima kas 2%, 5%, 10% või 25%, vaid võib näiteks kohaldada ka 3% või 7% korrektsioonimäära.

Apellant ei nõustu halduskohtuga, et kohtu kontrollkohustus saab üksnes piirduda sellega, kas kaalumisel on tehtud ilmselge viga või mitte. Korrektsiooni proportsionaalsust tuleb kontrollida rangelt, mitte piirduda üksnes ilmselguse või ebamõistlikkuse testiga. Kohus ei ole seda teinud. RTK otsused on kaalutlusvigadega ja tuleb seetõttu tühistada. RTK on selgitanud, et 10%-st madalamat määra ei ole võimalik kohaldada, kuna tegemist on hanke tulemusi eelduslikult mõjutanud rikkumisega. Kaebaja hinnangul ei saa üksnes selle väitega põhjendada madalama korrektsioonimäära määramata jätmist. Iga rikkumine, mis on tuvastatud ning mis ei ole formaalne, omab eelduslikult mõju hanke tulemustele. Kui mõju poleks, oleks tegemist formaalse rikkumisega, s.t korrektsiooni kohaldamine oleks igal juhul välistatud. Kui kõiki olulisi asjaolusid arvestades on skaalaga ette määratud korrektsioonimäärad ebamõistlikult kõrged ja liialt karistavad, tuleb vastustajal jätta need kõrvale ning tuvastada konkreetsetes asjas proportsionaalne korrektsioon. Seejuures ei pea olema tuvastatud korrektsioonimäär 2%, 5%, 10% või 25%, vaid võib olla ka nt 3% või 7% jne. Väär on RTK selgitus, et ühendmäärus ei võimalda selles toodud protsendimääradest kõrvale kalduda, s.t vastustajal ei ole määra suuruse kindlakstegemisel diskretsiooni. Juhul kui ühendmäärusega on tõepoolest RTK diskretsioon välistatud, tuleb see kõrvale jätta ja kohaldada asjakohast Euroopa Liidu õigust. Ka Riigikohus selgitas asjas nr 5-23-2, et finantskorrektsiooni lõppsumma kindlaksmääramisel tuleb arvesse

võtta iga üksikjuhtumi asjaolusid. RTK pole arvestanud kõiki olulisi asjaolusid. Kohtujurist E. Sharpston selgitas oma ettepanekus Elme Messer, et hinnata tuleb, mis on (i) toetuse saaja vastutuse ulatus eeskirjade eiramise eest ja korraldusasutuse võimalik vastutus, (ii) finantsmõju liidu eelarvele (kas tegelik või võimalik) ning (iii) kas eeskirjade eiramine muutis projekti kehtetuks (st kas projekti viidi ellu nõuetekohaselt ja kas see oli algul edukas ning kas selle mõnda või kõiki eesmärke täideti). Kaebaja ei nõustu kohtu ja RTK-ga, mille kohaselt asjaolu, et kaebajale heideti algselt ette nelja alltöövõtja kontrollimata ja asendamise nõudmata jätmist ning hiljem vaidemenetluses üksnes kahe alltöövõtjaga, ei oma tähtsust. Rikkumised võivad olla erineva ulatuse ja raskusega ning hõlmata erinevat osa hankelepingu mahust. Siinsel juhul tugines RTK finantskorrektsiooni tegemisel ekslikult asjaolule, et hankelepingu täitmisesse kaasati lubamatult neli alltöövõtjat, kellel oli maksuvõlg. Hiljem selgus, et RTK on eksinud ja lubamatuks on võimalik pidada üksnes kahe alltöövõtja kaasamist. Seda tulnuks kohtul ja RTK-l korrektsiooni määra puhul arvesse võtta.

7. Riigi Tugiteenuste Keskus palub jätta apellatsioonkaebus rahuldamata.

Vastustaja nõustub, et Riigikohtu otsusest nr 5-23-2 tingituna ei ole finantskorrektsiooni otsuses kohaldatud korrektset ühendmääruse redaktsiooni ja sätteid, kuid leiab samas, et see ei too kaasa otsuse tühistamist ega rikkumisele kohaldatava korrektsioonimäära muutust. Olenemata ühendmääruse kohalduvast redaktsioonist on toetuse saaja otsuses märgitud asjaoludel rikkunud RHS-i sätteid. Kaalutlemise tulemusel kohaldatav finantskorrektsiooni määr jääb muutumatuks, mistõttu ei too ebaõige ühendmääruse redaktsiooni kohaldamine apellandile kaasa teistsuguseid õiguslikke tagajärgi ega finantskoormuse vähenemist. Kaebaja rikkumisele on RTK kohaldanud ühendmääruse § 22⁸ ja § 21 lg 1 koosmõjul 10% finantskorrektsiooni määra. Vastustaja on korrektsioonimäära suurust kaalunud viidatud sätetes kehtestatud protsendimääradele tuginedes, mis võimaldab määra suurust alandada kahele protsendile. Kaalumise tulemusena leidis rakendusüksus, et madalama kui 10% finantskorrektsiooni määra kohaldamine ei ole otsuses etteheidetud hankerikkumiste puhul põhjendatud. Halduskohtu hinnangul ei ole RTK finantskorrektsiooni määra valikul teinud ilmselgeid kaalumisvigu ning määr on proportsionaalne. Vanas ühendmääruses kohaldub samale rikkumisele § 22 lg 14, mis võimaldab rakendusüksusel teostada kaalutlusõigust vahemikus 0–10% ning 25%. RTK on finantskorrektsiooni otsuses kaalunud ja selgitanud, miks ei saa konkreetsele rikkumisele kohaldada madalamat korrektsioonimäära kui 10%. RTK arvates on sellekohased põhjendused aktuaalsed ja asjakohased ka ühendmääruse § 22 lg 14 varasema redaktsiooni alusel korrektsioonimäära kohaldamisel ja motiveerimisel. Peaasjalikult leidis vastustaja, et 10 protsendist madalamat määra ei ole põhjendatud kohaldada, sest tegemist on hanke tulemusi eelduslikult mõjutanud rikkumisega. Kui hankija oleks korrektset järginud RHS § 95 lg 1 p 4 ning hankemenetlusest kõrvaldanud maksuvõlga alltöövõtjad, siis oleks alltöövõtjateks tõenäoliselt osutunud hoopis teised ettevõtted, kellel maksuvõlg puudus. Samuti võinuks hanke tulemused olla teistsugused, kui hankest huvitatud isikud oleksid teadnud, et hankija aktsepteerib hankelepingu täitmisel alltöövõtjaid, kellel esinevad kõrvaldamise alused. Hankest potentsiaalselt huvitatud ettevõtja võinuks osaleda hankemenetlus ja esitada maksuvõlgadega alltöövõtjat kaasates hinnalt soodsama pakkumuse, kui ta teadnuks, et hankija alltöövõtjate osas kõrvaldamise aluste kontrolli ei teosta. Olenemata alltöövõtjate arvust on tegemist hanke tulemusi eelduslikult mõjutanud rikkumisega, mistõttu ei ole võimalik kohaldada madalamat finantskorrektsiooni määra või lugeda rikkumist formaalseks. Rikkumise potentsiaalne mõju hankes osalevatele pakkuja ringile ning hanke tulemustele on alltöövõtjate arvust olenemata sama. RTK kaalutlustest ja täiendavatest põhjendustest on tuvastatav, et isegi kui vaidlusaluse rikkumise kohta tuleks vana ühendmääruse alusel teha uus finantskorrektsiooni otsus, jõuab vastustaja kaalumise tulemusena jätkuvalt 10% finantskorrektsiooni määrani. Riigihanke reeglite ja üldpõhimõtete täitmise puhul tulebki lähtuda just võimalikest hüpoteetilisest

situatsioonidest ehk teisisõnu peab RHS-i korralik järgimine tagama avatud hankemenetluses olukorra, kus isikute õigusi pole võimalik isegi oletatavasti rikkuda. Piisab, kui kahju tekkimine oli põhimõtteliselt võimalik ja selle tekkimist ei saa välistada. Seetõttu ei oma põhimõttelist tähendust apellandi viited riigihankes nr 204162 esitatud pakkumuste arvule, varasemate ja samalaadsete hangete eeldatavalt ühesugusele pakkujate ringile või projekti tulemuste saavutamisele. Ükski loetletud asjaoludest ei välista võimalust, et konkreetsetes hankes võinuks pakkujate ring, hanke tulemused ja pakkumuste maksumused olla teistsugused, kui RTK otsuses käsitletud rikkumist poleks esinenud.

RINGKONNAKOHTU PÕHJENDUSED

8. Ringkonnakohus leiab, et apellatsioonkaebus on põhjendatud ja tuleb rahuldada. Kaebaja halduskohtule esitatud kaebus tuleb rahuldada, RTK vaidlustatud otsused tühistada ning kahju tuleb välja mõista täies ulatuses (v.a 85,05 euro suurust bürookulu puudutavas osas, mille rahuldamata jätmist kaebaja apellatsioonkaebuses ei vaidlusta).

9. Rikkumist nr 1 puudutavas osas (garantiaegne tagatis) ei ole RTK halduskohtu otsuse põhjendusi vaidlustanud ja nende õigsuse üle pooled ei vaidle. Halduskohtu põhjendused on kooskõlas Tallinna Ringkonnakohtu 04.05.2023 otsuses nr 3-21-1711 võetud seisukohtadega ning ringkonnakohus nõustub nendega neid üle kordamata. Ringkonnakohus analüüsib allpool, kas finantskorrektsiooni tegemine oli põhjendatud rikkumist nr 2 (alltöövõtjate kontrollimata jätmine) puudutavas osas.

10. Määruse (EL) nr 1303/2013 art 143 lg 2 kohaselt teevad liikmesriigid tegevustes või rakenduskavades avastatud üksiku või süstemaatilise eeskirjade eiramisega seoses nõutavad finantskorrektsioonid, mis seisnevad avaliku sektori toetuse täielikus või osalises tühistamises. Liikmesriigid võtavad arvesse eeskirjade eiramise olemust ja keerukust ning fondidele tekitatud rahalist kahju ja kohaldavad proportsionaalseid korrektsioone. Eeskirjade eiramisena käsitatakse määruse (EL) nr 1303/2013 art 2 p 36 kohaselt EL-i õiguse või selle kohaldamisega seotud liikmesriigi õiguse rikkumist, mis tuleneb Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide rakendamisega seotud ettevõtja tegevusest või tegevusetusest, mis on mõjutanud või oleks võinud kahjustavalt mõjutada EL-i eelarvet põhjendamata kuluartikli EL-i eelarvest debiteerimise tõttu.

11. STS_{2014–2020} § 45 lg 1 p 3 kohaselt tehakse finantskorrektsiooni otsus toetuse vähendamiseks või tühistamiseks määruse (EL) nr 1303/2013 art 143 alusel ja sellega kooskõlas mh juhtudel, kui toetuse saaja on jätnud osaliselt või täielikult täitmata kohustuse või nõude ja see on mõjutanud kulu abikõlblikkust. STS_{2014–2020} § 46 lg-test 1 ja 2 tuleneb, et kui finantskorrektsiooni otsuse tegemisel ei ole kohustuse või nõude täitmata jätmise laadist tulenevalt võimalik selle rahalise mõju suurust hinnata, kuid esineb põhjendatud oht, et kohustuse või nõude täitmata jätmine tõi kaasa rahalise mõju, siis vähendatakse toetust kooskõlas ühendmäärusega.

12. Finantskorrektsiooni otsuse tegemise aluseks on eeskirjade eiramine, mis Euroopa Kohtu praktika kohaselt eeldab kolme asjaolu koos esinemist: 1) rikutud peab olema EL-i õigust; 2) rikkumine peab tulenema majandustegevuses osaleja tegevusest või tegevusetusest ning 3) EL-i eelarvele peab olema tekkinud või tõenäoliselt tekkima kahju (Euroopa Kohtu 01.10.2020 otsus C-743/18, p 51). EL-i õiguse rikkumise all mõeldakse mh nende riigisiseste õigusnormide rikkumist, mis on kohaldatavad fondidest toetatavate toimingute suhtes ja aitavad tagada rahastatud projektide juhtimist reguleerivate EL-i õigusnormide nõuetekohast kohaldamist (otsus C-743/18, p 52). Eeskirjade eiramise tuvastamisel ei ole otsuse tegemise eelduseks

toetuse saaja tahtlus või hooletus (otsus C-743/18, p-d 57–65). Nõutav ei ole ka konkreetse finantsmõju tõendamine, vaid piisab sellest, kui asjasse puutuva fondi eelarve mõjutamise võimalus ei olnud välistatud (otsus C-743/18, p 67).

13. Need eeskirjade rikkumise eeldused on praeguses asjas rikkumist nr 2 puudutavas osas täidetud. Kaebaja pole neid apellatsioonkaebuses ka vaidlustanud. Ringkonnakohus nõustub selles osas halduskohtu otsuse põhjendustega ega korda neid kõiki (HKMS § 201 lg 4).

14. Kaebajale ette heidetud rikkumise puhul saab eeldada, et see mõjutas hanke tulemusi. Ei saa välistada, et rikkumisel oli ka finantsmõju liidu eelarvele. Tegemist on sisulise, mitte formaalse rikkumisega. Seda arvestades tuli vastustajal teha finantskorrektsioon. Üldjuhul tuleb otsus teha summas, mis vastab rikkumise rahalisele suurusele. Praeguses asjas pole võimalik hinnata kahju täpset suurust, sest ei ole teada, milliseks oleks kujunenud pakkujate ring, esitatud pakkumused ja edukas pakkuja, kui vaidluselust riigihangete reeglite rikkumist ei oleks esinenud, s.o kui pakkujad oleks saanud arvestada, et võivad kasutada maksuvõlaga alltöövõtjat. Seepärast tuleb finantskorrektsiooni ulatuse määratlemisel lähtuda ühendmääruses sätestatud määradest.

15. Vaidlustatud haldusaktide aluseks oli ühendmääruse 09.10.2020 jõustunud redaktsiooni § 22⁸, mis sätestab, et kui alla riigihanke piirmäära või sotsiaal- või eriteenuste riigihanke või ideekonkursi korraldamisel rikutakse riigihangete seadust või hankemenetluses ilmneb §-des 22–22⁷ nimetatata riigihangete seaduse rikkumine, kohaldatakse sõltuvalt rikkumise raskusest ja ulatusest rikkumisega seotud hankelepingu osale § 21 lõikes 1 nimetatud finantskorrektsiooni määra, välja arvatud juhul, kui rikkumine on üksnes formaalne. Määruse § 21 lg 1 sätestab, et kui struktuuritoetuse seaduse § 46 lõike 1 kohaselt ilmneb, et toetuse saaja on eiranud oma kohustusi või talle kehtestatud nõudeid ja finantskorrektsiooni otsuse tegemisel ei ole võimalik kohustuse või nõude täitmata jätmise laadist tulenevalt selle rahalise mõju suurust hinnata, kuid esineb põhjendatud oht, et täitmata jätmine tõi kaasa rahalise mõju, siis vähendatakse toetust sõltuvalt rikkumise raskusest 2, 5, 10 või 25 protsenti tegevustele või tegevuste kogumile eraldatud toetusest sõltuvalt asjaolude mõjust kulu abikõlblikkusele, välja arvatud, kui käesolevas peatükis ei ole sätestatud teisiti.

16. Pooltel ei ole vaidlust selle üle, et arvestades Riigikohtu 28.06.2023 otsust nr 5-23-2, tuleb kaebajale tehtud finantskorrektsiooni ulatuse määramisel lähtuda hoopis ühendmääruse sättest (§ 22 lg-st 14), mis kehtis kaebaja toetustootluse rahuldamise ajal (ühendmääruse v.r), vt ka Tallinna Ringkonnakohtu 01.09.2023 otsus asjas nr 3-21-2855, p 19.

17. RTK märgib iseenesest õigesti, et valele õiguslikule alusele viitamine ei too iseenesest kaasa haldusakti tühistamist, kui haldusakti toetav õiguslik alus on õiguskorras tegelikult olemas ning kohtuvaidluses ilmneb, et selle kohaldamise eeldused on täidetud (Riigikohtu 22.09.2022 otsus nr 3-20-1548, p 14). Eristada tuleb siiski ühelt poolt faktide tuvastamist, õigusnormidele viitamist ja hindamisotsuseid ning teiselt poolt kaalutusõiguse alusel tehtavaid otsuseid.

18. Ühendmääruse v.r § 22 lg 14 kohaselt vähendatakse hankelepingle eraldatavat toetust kuni 10 protsenti, kui hankemenetluse korraldamisel ilmneb riigihangete seaduses sätestatud nõuete rikkumine, mida ei ole lõigetes 2–11 ja 13 nimetatud, või kui tegemist on riigihangete korraldamisega, kus hankelepingu maksumus jääb alla riigihangete piirmäära või kui on tegemist lihtsustatud korras teenuste tellimisega või ideekonkursi korraldamisega. Sõltuvalt rikkumise raskusest võib kohaldada 25-protsendilist finantskorrektsiooni määra.

19. Praeguses asjas välistas RTK 25% finantskorrektsiooni määra. Seejärel kaalus ta, kas oleks alust kohaldada 10% või kehtivas määruuses ette nähtud teisi fikseeritud määras alternatiive, 2% või 5%. Varasema määruuse redaktsiooni järgi oli RTK kaalutusõigus aga märksa ulatuslikum ja see oleks võimaldanud ka finantskorrektsiooni tegemist määras üle 5% ja alla 10%. RTK

sedal võimalust ei kaalunud, kuna tema (ekslikult) kohaldatud määruse redaktsioon keelas selle. Seega tuleb RTK-l otsustada finantskorrektsiooni määra üle ulatuslikuma kaalutlusõiguse alusel, kui RTK võimalikuks pidas. Järelikult on vaidlustatud haldusaktid õigusvastased ja tuleb tühistada. Tulenevalt HKMS § 158 lg-st 3 ei tohi kohus teostada kaalutlusõigust vastustaja eest ja otsustada, milline oleks õige tulemus, kui kaalutlusõigust ulatuslikumalt kasutada. Riigikohus märkis asjas nr 5-23-2 samuti, et iseenesest ei ole välistatud kaalumise tulemusena sama, 10-protsendilise finantskorrektsioonini jõudmine, kui selleni viib eeskirjade eiramise olemuse ja keerukuse ning fondidele tekitatud rahalise kahju kaalumise (p 94), kuid see ei takistanud selles asjas õigusvastase finantskorrektsiooni otsuse tühistamist. Samale tulemusele jõudmine ei ole siinsel juhul kindel, sest RTK kaalutlusõigus suureneb oluliselt, sisuliselt 50% ulatuses (võimaldades ka 5–10% vahele jäävat finantskorrektsiooni, mis rahalises väärtuses on kaebaja jaoks oluline vahe). Tuleb arvestada, et vaidemenetluse käigus on vähenenud rikkumise ulatus (4 lubamatu alltöövõtja asemel oli tegelikult 2). See asjaolu on asjakohane juba seetõttu, et vastustaja tõi ise oma 13.04.2022 otsuses ühe kaalutlusena välja, et maksuvõlgades alltöövõtjate osa hankelepingu mahust on 196 234,32 eurot käibemaksuta (koos käibemaksuga 235 481,18 eurot), mis teeb ligemale 7,8% hankelepingu maksumusest. Samuti tuleb arvestada, et tegemist ei ole raske ja tahtliku rikkumisega ja mõju oht on väike (Euroopa Kohtu kohtujurist E. Sharpstoni ettepanek asjas C-743/18, p 89 jj). Ehkki garantiiaegse tagatise ja alltöövõtjatega seotud rikkumisi on RTK analüüsinud eraldi ja mõlemad töid kaasa 10% finantskorrektsiooni (sama summa), on võimalik, et vastustaja hindas kaebaja rikkumise olulisust alltöövõtjatega seoses üle ka seetõttu, et samal ajal oli (ekslikult, nagu kohtumenetluses on hiljem ilmnenu) kindlaks tehtud ka sama hankega seotud kaebaja teine rikkumine. Riigikohtu selgituste järgi tuleb finantskorrektsiooni määra üle otsustamisel kaalutlusõigust sisustada kooskõlas määruse (EL) nr 1303/2013 art 143 lg-ga 2, sh tuleb kaalumisel arvestada konkreetse vaidluse asjaolusid. Kaalutlusõiguse teostamine ei saa seetõttu piirduda viidetega Euroopa Komisjoni suunistele (vt ka Riigikohtu 28.06.2023 otsus nr 5-23-2, p-d 66, 70, 88 ja 94; 31.05.2023 määrus nr 3-20-2402, p 24) või nende suuniste alusel kehtestatud ühendmäärusele.

20. Neil kaalutlustel on RTK 13.04.2022 otsus nr 11.4-5/0373 ja 22.06.2022 vaideotsus nr 11.4-5/0591 õigusvastased ja tuleb tühistada.

21. Halduskohus rahuldab kahjunõude rikkumist nr 1 puudutavate vaidemenetluse kulude osas. Ringkonnakohus nõustub halduskohtu nende põhjendustega. Kuna apellatsioonimenetluses on ilmnenu RTK finantskorrektsiooni otsuse alusetus ka rikkumist nr 2 puudutavas osas, siis tuleb kahjunõue rahuldada halduskohtu otsuses toodud põhjustel (p-d 13–16) tervikuna. Üksnes bürookulu 85,05 euro puudutavas osas jääb kahjunõue rahuldamata, selles osas ei ole apellant halduskohtu otsust ka vaidlustanud.

22. Eelneva põhjal rahuldab ringkonnakohus apellatsioonkaebuse, tühistab halduskohtu otsuse ja teeb uue otsuse, millega rahuldab kaebuse.

Menetluskulud

23. Menetluskulud kannab pool, kelle kahjuks otsus tehti (HKMS § 108 lg 1). Vastustaja menetluskulud jäävad seega tema enda kanda ning temalt tuleb välja mõista kaebaja vajalikud ja põhjendatud menetluskulud. Menetluskulude vastaspoolelt väljamõistmise eelduseks on menetluskulude nimekirja ja kuludokumentide esitamine (HKMS § 109 lg 1).

24. Kaebaja palus halduskohtus vastustajalt välja mõista 5082,45 eurot (sh riigilõiv 1050 eurot). Halduskohus pidas neist vajalikeks ja põhjendatud menetluskuludeks 4650 eurot ja leidis, et kaebuse osalise rahuldamise tõttu (umbes pooles ulatuses) tuleb nendest vastustajalt kaebaja kasuks välja mõista 50% ehk 2325 eurot. Kuna ringkonnakohus rahuldab kaebuse tervikuna,

tuleb vastustajalt kaebaja kasuks täiendavalt välja mõista 2325 eurot esimese astme kohtus kantud menetluskulu katteks.

25. Kaebaja palus apellatsiooniastmes vastustajalt välja mõista 2394,15 eurot, sh apellatsioonkaebuse esitamisel tasutud riigilõiv 1050 eurot, esindajakulu 1305 eurot ja kaasnevad kulud 39,15 eurot (vt 26.10.2023 menetluskuludokument ja selle lisaks olevad arved). Asja keerukust ja mahtu arvestades loeb ringkonnakohus need kulud apellatsioonimenetluses vajalikuks ja põhjendatuks ja mõistab vastustajalt välja.

26. Kokku mõistab ringkonnakohus vastustajalt kaebaja kasuks välja 4719,15 eurot, mis koosneb ringkonnakohtus kantud menetluskuludest täiendavalt välja mõistetavatest esimese astme menetluskuludest. Neile lisanduvad halduskohtu väljamõistetud menetluskulud.

(allkirjastatud digitaalselt)